

Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" Makalesi Üzerine Düşünceler

M.Hakan ÖZÇELİK¹

Özet

Yusuf Akçura, "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesi ile Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi çıkmazda izlenmesi gereken siyasi yöntemleri sorgulamıştır. Yusuf Akçura'nın üzerinde durduğu üç farklı siyaset tarzı vardır. Bunlar Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük'tür. Bu politikalarından Osmanlılık, bir Osmanlı ulusu meydana getirmeyi, İslamcılık, İslam dinine dayanan bir devlet yapısı kurmayı, Türkçülük ise ırka dayalı bir Türk siyasal ulusçuluğu meydana getirmeyi amaçlar.

Yusuf Akçura makalesinde bu politikaları analiz etmiş, bu üç siyasi yöntemin iyi ve kötü yönlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu politikaların ötesinde Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan "Batıcılık" kavramı da Akçura'nın makalesinde bahse konu yaptığı yöntemler arasında yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yusuf Akçura, Üç Tarz-ı Siyaset, Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük*

THOUGHTS ON THE ARTICLE, BY YUSUF AKÇURA "THREE STYLES OF POLITICS"

Abstract

Yusuf Akçura's, "Three Styles of Politics" article questions in the quest for policy that Ottoman Empire in the political impasse must be followed. Yusuf Akçura have focused on the three different political styles. The first of these is Ottomanism, the second one Islamism and third one is

Turkism. Ottomanism aims to bring in an Ottoman nation. Islamism aims to establish a state based on the structure of Islamism. And Turkism aims to bring a racial nationalism of the Turkish political.

Yusuf Akçura analyzed The politics in this article, worked to put out the good and bad aspects of these three politics. Beyond these politics, "Westernism," which appeared after the Reformation, was also has been among the professional politicians mentioned Akçura article.

Keywords: *Yusuf Akçura, Three Style of Politics, Ottomanism, Turkism, Islamism*

Giriş

"Üç Akçura Tarz-ı Siyaset", Yusuf Akçura (Yusuf Akçura hakkında daha geniş bilgi için bakın. Karal, 1976, ss 1-5) tarafından bir tez niteliğinde yazılmış önemli bir makaledir. Önem derecesi kendi döneminde olduğu kadar şimdilerde de sürmektedir. Makale, Rusya'da yazılmış, ilk olarak dönemin iktidarı olan Abdülhamit'in istibdadına karşı çıkan ve Mısır'da yayımlanan "Türk Gazetesi"nin 24-34'üncü sayfalarında yer almıştır. Bundan sonra İstanbul ve Mısır'da yeniden basılmıştır. İstanbul'daki basım tarihi 1912'dir. Akçura'nın makalesi yayımlanır yayımlanmaz aydınlar konu üzerinde birçok tartışmaya imza atmıştır. Aynı yıl ve aynı gazetede "Üç Tarz-ı Siyaset"e tepkiler yer almıştır. Ali Kemal'in "Cevabımız" (Kemal, 1976, ss.37-44) başlıklı eleştirilerinin ardından, Akçura'nın arkadaşı olan Ferit (Tek)'in "Bir Mektup"(Tek,1976, ss.45-55) başlıklı yazısı yayımlanmıştır. İlk tepkilerden sonra her dönem aydın kesimin üzerinde tartıştığı önemli bir makale olarak günümüzde de aynı esasları taşıması makalenin güncelliğine ve önemini daha da artırmıştır.

"Üç Tarz-ı Siyaset"

Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesi Osmanlı Devleti'nin saadeti ve istikbali için izlenmesi gereken politikaya cevap aramıştır. Yusuf Akçura'nın üzerinde durduğu üç farklı siyaset tarzı vardır. Bunlardan birincisi Osmanlılık, ikincisi İslamcılık ve üçüncüsü Türkçülük'tür. Bu politikaları kısaca özetlersek;

Osmanlılık: Bir Osmanlı ulusu meydana getirmeyi amaçlamaktadır.

İslamcılık: İslamcılığa dayanan bir devlet yapısı kurmayı amaçlamaktadır.

Türkçülük: Irka dayalı bir Türk siyasi ulusçuluğu meydana getirmeyi amaçlamaktadır.

Yusuf Akçura makalesinde bu politikaları analiz etmiş, bu üç politikanın iyi ve kötü yönlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Eserine Osmanlılık akımının iyi ve kötü yönlerini ortaya koyarak başlamıştır.

Osmanlılık

Yusuf Akçura'ya göre, Osmanlı milletini vücuda getirme arzusunun gerçekte müslüman ve gayrimüslim kişilere siyasi hakları tanımak ve vazifeleri yüklemek, iki farklı topluluğu eşitlemek, fikir ve dince serbest bırakarak, din ve soy ihtilaflarına rağmen iki toplumu birbirlerine karıştırmaktadır. Böylece Amerika Birleşik Devletleri gibi bir vatanla birleşmiş yeni bir milliyet çıkartıp, buna da Osmanlı Milleti diyerek, "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'yi" gerçek hudutlarında tutmak mümkün olabilecektir (Akçura, 1976, s.19). Ali Kemal ise öncelikle "Türk'ü İslam'dan, İslam'ı Türk'ten, Türk ve İslam'ı Osmanlılıktan, Osmanlılığı Türk'ten ve İslam'dan ayırmak, tekliği üçe bölmek olur" (Tuncer, 1990. s.36) diyerek daha baştan makalenin ana fikrine karşı gelmektedir. Ali Kemal, ayrıca Amerikan milliyetinin oluşma şeklinin Osmanlı milletine benzetilmesine karşı çıkıp ve Amerikan tarzı yeni bir Osmanlı milletinin yaşatılma fikrinin daha önce hiçbir padişah, vezir veya bilgemiz tarafından düşünülmediği belirtmiştir. Böyle bir şeye gerek dahi duyulmadığı, bu tarz bir isteğin millet olma istek ve çabası taşıyan bazı milletlerin heyecanlanmasına sebep olacağından yangına körükle gitmek gibi olacağı yorumunu yapmaktadır. Köprülüzade Mehmet Fuat ise "Osmanlı, Türklüğün, Araplığın, Rumluğun, Ermeniliğin heyet-i mecmuası demektir; onlardan ayrı ve müstakil bir Osmanlı mefhumu anlaşılmaya" (Tuncer, 1990. s.24) diyerek Akçura'nın görüşünü paylaşmış ancak Türk ve İslam vicdanları dışında gerçek bir Osmanlı vicdanının diğerlerinde bulunmadığını da belirtmiştir.

Akçura, Osmanlı milletinin teşkil edilmesi esnasında karma bir millet oluşacağından, Osmanlı ülkesi, Osmanlı milleti fikriyle birleşecek olan toplumların arasında din ve kavim hayatlarından doğan farklılık veya anlaşmazlıkların ortadan kalkacağını ifade etmiştir. Tabii surettedir ki Rumlar, Ermeniler gibi Türklerin ve Arapların da bu karışım içerisinde eriyip gideceğini (Akçura, 1976, s.27) belirtmiştir. Oysa ki Akçura'nın

ifadesinde ortaya koyduğu fikir millet kavramını oluşturan esaslara tezat bir oluşumdur.

Türklerin, Osmanlı milletini oluştururken diğer milletlerle beraber eriyip gitmesine Ferit Tek de karşı çıkmıştır. Kendilerini "Türklerin fertler itibarıyla yükselmesine çalışanlardanız" (Tek,1976,ss.46) diye tanıtarak, Akçura'yı birlikte Türklüğü yükseltmek için davet etmiştir.

Akçura'nın ifadesiyle konu biraz daha açılıp Osmanlı ve yabancı toplumların Osmanlılık akımına bakış açısı incelenecek olursa şu bilgiler ortaya çıkacaktır (Akçura, 1976, ss.28-30);

- a.Osmanlı Türkleri bu karışıma ve uyuma karşıydı. 600 yıldır hükümdarlık ettikleri milletlerle aynı seviyeye inmeyi istemiyorlardı.
- b.Müslüman topluluklar da bu karışıma ve uyuma karşıydı. Türk olmasalar da sosyal statü olarak yine de kendilerini gayrimüslimlerden önde gördüklerinden onlarla aynı muameleyi görmek istemiyorlardı.
- c.Gayrimüslim tebaa da bu karışımı ve uyumu istemiyordu. Zamanında istiklallerini ellerinden almış Müslüman ve Türklerle bir arada yaşama fikrine sıcak bakmıyorlardı.
- ç.Rusya ve onun etkisi altındaki küçük Balkan devletleri de bölgede istikrarlı bir Osmanlı Devleti istemediğinden Osmanlılık fikrine karşıydı. Zira Rusya, Osmanlı Devleti bünyesindeki Slavları "Panslavizm" politikası ile kendi himayesi altına almaya çalışmaktaydı. Osmanlılık fikri kendi siyasetine ters bir akımdı.
- d.Avrupa kamuoyu da Rusya gibi düşünüyordu. Osmanlı Devleti bünyesindeki Hıristiyan unsurların eriyip gitmesini istemiyorlardı.

Akçura, bu nedenlerden ötürü toplumun bir Osmanlılık çatısı altında toplanamayacağına inanmıştır. Her ne kadar Amerika Birleşik Devletlerinde bu model işe yaramışsa da Osmanlı toplumunda uygulama imkânı olmayacağını düşünmüştür.

Çünkü Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayanları birbirine bağlayan sadece yurt ve ortak çıkarlar değildi. Yeni olmakla beraber ortak bir tarihleri ve hükümet sistemleri vardı. Bütün bunların yanında İngiltere'ye karşı bir bağımsızlık savaşı vermişler, bundan da önemlisi laik bir devlet anlayışını uygulamaya başlamışlardır (Karal, 1976, s.12).

Bütün bu değerlendirmeler neticesinde Osmanlı milleti oluşturma zorlukları ortaya çıkmıştır. Yıllardır bir arada yaşamış olan Türklerin, Müslümanların ve gayrimüslimlerin ortak bir ülkeleri yoktur. Millet olmanın bir özelliği olan ve hatta en önemlisi sayılabilecek “bir ülküde buluşmak” olgusu Osmanlı milletini oluşturacak toplumlarda yer almamıştır.

Bir Osmanlı milleti oluşturma politikası “Ben tebaamdaki din farkını ancak cami, havra ve kiliselerine girdikleri zaman görmek isterim.....” (Akçura, 1976, s.20) diyen Sultan II. Mahmut zamanında doğmuştur. 1839 yılında ilan edilen “Gülhane Hattı Hümayunu” olarak da anılan Tanzimat Fermanı ile bu fikir prensip olarak tespit edilmiş olup, Osmanlılık fikrinin esas gelişim dönemi Tanzimat’tan sonradır. Osmanlılık fikrinde olanlar Meclis-i Mebusan’ın kurulmasını ve Kanuni Esasi’nin ilan edilmesini istemişler ve II. Abdülhamit’in tahta çıkmasıyla Osmanlılık fikri uygulama safhasına girmiştir. II.Abdülhamit’in, Mithat Paşa’nın etkisiyle Osmanlılık fikri sahiplerinin her iki isteğini de yerine getirmiştir. Bütün bu girişim ve çabaların sonucunda Osmanlı toplumunun kaynaşması beklenirken azınlıkların Meclis-i Mebusan’da uzlaşmaz ve ayrılıkçı tutumları ile 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinde Rusya’nın Balkan uluslarını Osmanlı aleyhine kışkırtarak kendi yanında yer almalarını sağlamaları, II.Abdülhamit’in Meclis-i Mebusan’ın varlığına son vermesine sebep olmuştur. Böylelikle Yusuf Akçura’nın da belirttiği gibi gerçekleşmesi zor olan ve hatta “beyhude yorgunluk” (Akçura, 1976, s.31) olarak ifade ettiği Osmanlılık fikri gerçekçi manada uygulamaya konulamadan tarih sahnesinden çekilmiştir.

Yusuf Akçura Osmanlılık akımının Osmanlı Devleti’nin saadeti ve geleceği için izlemesi gereken siyaset olamayacağına kanaat getirdikten sonra İslamcılık ve Türkçülük akımlarının devletin bekası için bir çözüm yolu olup olmayacağını sorgulamıştır.

İslamcılık

Yusuf Akçura’nın Osmanlı İmparatorluğunu ayağa kaldıracak ikinci siyaset olarak belirlediği kimlik İslamcılık’tır.

II.Abdülhamit, Osmanlı İmparatorluğu içinde bulunan gayrimüslimlerin Hıristiyan devletlerin tahriki ile isyan içerisinde bulduklarını ve Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılıklarının şekilden öteye gitmediğini; İngiltere'nin desteğini çekmesi ve Rusya sınırında kendi himayesinde tampon devletler kurma girişimleri üzerine yeni bir politika belirlemek zorunda kalmıştır (Eraslan, 1994, s.41). Yeni seçilen bu politika "İslamcılık" idi.

Yusuf Akçura'nın izah ettiği İslamcılık; dünyadaki bütün Müslümanların bir araya getirilerek bir İslam birliği oluşturulması fikri ve eylemi olarak açıklanmıştır (Akçura, 1976, s.21).

Osmanlı İmparatorluğu'nun yöneticileri, bu politika doğrultusunda, öncelikle Osmanlı ülkelerindekileri, sonra tüm dünyadaki Müslümanları ırklarına bakmaksızın, dini ortak payda alıp birleştirmeye çalışmışlardır. Böylece, tüm bu insanları, her Müslüman'ın küçük yaşlarda ezberlediği "din ve millet birdir." söyleminden hareketle (son zamanlarda manasından çok değişik ifade edildiği "millet" adı altında) tek bir millet olarak toplamaya çalıştılar (Akçura, 1976, ss.21-22)

Bu politikanın izlenmesi sürecinde hilafet politikasının öne çıktığı anlaşılmaktadır. Daha ilk İslami yüzyılda hilafet müessesesi çatışmalar yaratan Emeviler döneminde iki tane, sonraki yüzyıllarda birden çok İslam hükümdarı Hilafet iddiasında bulunmuşken 19. yüzyılda Hilafetin yalnızca Osmanlı İmparatorluğunda olduğu yaygın bir şekilde kabul görmüştür. Öyle ki, Hint'te Seyyid Ahmet Han'ın görüşleri ve Arap dünyasının hilafetin Kureyş veya Arap soyunda olması gerektiği gibi görüşlere aynı çevrelerce şiddetle karşı çıkmıştır (Ortaylı, 1994, s.26). Bu görüşlerin en amansız eleştirmeni Cemalettin Afgani (Şeyh Cemaleddin Afgani (Efgani), 19.yy.'ın son yarısında efkâr-ı islamiye üzerinde nüfuz etmiş mümtaz bir kişilik olarak kaydedilmiştir. 1254'de Esadabad'da doğan Afgani'nin 1273 senesine kadar muhtelif yerlerde dolaşarak incelemelerde bulunduğu, 1296'da Mısır'dan Hindistan'a giderek Haydarabad şehrine yerleştiği bilinmektedir. 1303 yılında İstanbul Nişantaşı'na yerleşen Afgani, Sultan Abdülhamid ile iyi anlaşmış ve Abdülhamid'in hilafeti konusunda destek vermiştir. Cemalettin Afgani, İslam'ı ayaklandırabilmek için milli asabiyeleri canlandırarak bundan doğacak güçle emperyalistlere karşı mücadele vermek ve İslam toplumlarını yükselişe kavuşturmak için her türlü faaliyeti ve fikri öne sürmüştür (Köseoğlu, 1994, s.34).

II.Abdülhamit, hilafet kurumunu en uygun şekilde kullanarak İslamcılık politikasını uygulamaya çalışmıştır. Hindistan, Cava, Kuzey Afrika müslümanlarını kapsayan geniş kapsamlı bir propaganda ve görev faaliyeti düzenlemiştir, 1901 yılında Çin'deki Bokser ayaklanmasında Çinli müslümanlara nasihat heyeti göndererek itidal tavsiye etmiştir (Ortaylı, 1994, s.26-27). İslamcılık siyaseti güden Hicaz demiryolu projesi, telgraf hatlarının tesisi, tarikat şeyhleri ile yakın ilişki kurmak, aşiret reislerine hediye ve ünvanlar vermek, eğitimde din derslerine ağırlık verilmesi gibi uygulamalara yer vermiştir (Köseoğlu, 1994, s.36).

Ancak işin ilginç ve de tutarsız tarafı II.Abdülhamit devrinde bu tür uygulamalar yapılmasına rağmen uygulanan İslamcılık siyaseti, entelektüel bir olgunluğun değil siyasi bir ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Alkan, 1994, s.22).

Yusuf Akçura, Müslümanlıkta din ile devletin bir bütün olarak kabul edilmiş olmasını, Kur'anın ana kanun niteliği taşımasını, Arapçanın din ve ilim dili olmasını, Halife'nin Müslümanlarca imam kabul edilmekte olmasını, İslamcılığı kolaylaştırıcı etkenler arasında görmekle beraber Tanzimat'ın Osmanlı toplulukları arasında yaymayı amaç tuttuğu siyasal ve hukuki eşitliğin ortadan kalkmasını ve Müslüman tebaaya sahip büyük devletlerin bu tasarıya engel olmaya çalışmasını, İslamcılık siyasetinin karşısındaki zorluklar olarak görmektedir (Akçura, 1976, ss.31-33).

İslamcılık siyasetine bu çerçeveden baktığımızda, Ali Kemal'in İslam Birliği konusunda düşünceleri özetle şöyledir (Akçura, 1976, ss.31-33);

a.Bir hayalden ibarettir.

b.İslam tebaasına sahip Fransa, İngiltere ve Rusya gibi devletlere meydan okumak zorunluluğu vardır.

c.Asya'daki, Afrika'daki ve Avrupa'daki Müslümanları birleştirmek zordur.

Ali Kemal bu nedenlerden dolayı gerçek dışı gördüğü İslam birliği fikrine karşıdır.

Ferit Tek de İslam birliğinin gerçekleşmesinin imkansız olduğunu söyleyerek Akçura'nın İslam birliği fikrine karşı çıkmaktadır (Tek, 1976, ss.47).

Birinci Dünya Savaşı'nda, İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettikten sonra Alman İmparatoru'nun etkisiyle 11 Kasım 1914'de bütün Müslümanların Halife'nin yanında düşmana karşı savaşa çağırılması anlamına gelen "Cihad-ı Ekber" ilan edilmiştir. Cihat, din uğruna yapılan savaşı ifade eder. Ancak Müslüman Araçlar yayımlanan Cihad'ı dinleyip bir araya gelmek bir yana diğer Müslümanların karşısında yer almıştır. Bu vakıa "İslamcılık" fikrinin yanlış olduğunun ve de yürümeyeceğinin açık bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Türkçülük

Osmanlılık'ta tutunamayan aydınlar bir adım geri giderek İslamcılık'a sığınmışlardır. Fakat burada da tutunamayıp daha da geri giderek Türkçülük'e el atmışlardır. Bunun, her geçen gün topraklarını kaybederek küçülen Osmanlı'nın, fikir yapısının da küçülmesiyle kendini göstermesi aşikârdır.

Türkçülük, diğer akımlara oranla daha geç ortaya çıkmasına rağmen Milli Mücadele'nin başarıya ulaştırılması ve Cumhuriyetin örgütlenmesinde rol oynayan en büyük fikir akımıdır.

Yusuf Akçura, makalesinde yer verdiği son akım olan Türk Birliği siyasetini incelerken de kesin bir sonuca varmadan kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı etmenleri okuyucuya sunarak yorumu okuyucuya bırakmıştır (Akçura, 1976, ss.33-34). Üç nedenden ötürü bu siyaset üzerinde durmak ihtiyacı görmüştür;

- a.**Büyük milliyetler arasında Türklerin varlıklarını korumuş olmaları,
- b.**Bu büyük milliyetlerin 19.yüzyılın ürünü olması,
- c.**Osmanlılık ve İslamcılığın güçlü bir siyasi birlik durumuna geliştirilemeyeceğinin anlaşılması.

Bu siyaset izlenirken takip edilmesi gereken aşamaları da şöyle sıralamıştır (Akçura, 1976, s.34):

- a.**Osmanlı Devleti bünyesindeki Türkler arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi,
- b.**Türk olmadığı halde bir dereceye kadar Türkleşmiş Osmanlı topluluklarının Türkleştirilmesi,

- c.Osmanlı Devleti bünyesindeki Türklükten etkilenmemiş, ulusal bilinçten yoksun toplulukların Türkleştirilmesi,
- ç.Asya'nın ve Avrupa'nın doğusuna yayılmış olan Türklerin birleştirilmesi ve bilinçlendirilmesi.

Milliyet duygusu bir kavimde uyandıktan sonra çevresindeki kavimlere kolayca ve hızlıca sirayet eder. Çünkü bu duygu uyandığında o toplumda yardımlaşma, fedakârlık ve mücadele duyguları artarak, onların ahlak, dil, edebiyat, ekonomi ve siyaset alanlarında ilerlemesine vesile olur. Bu durumu izleyen diğer komşu kavimlerde de milliyet düşüncesi çabucak yayılır ve bu doğal bir süreçtir (Gökalp, 1996, s.12).

Milliyet ideali önce gayrimüslimlerde sonra Arnavut ve Araplarda en sonunda da Türklerde ortaya çıkmıştır. Türklerin bu süreçte geç kalmasının nedenleri şu şekilde açıklanabilir. Osmanlı Devletini Türkler kurmuşlardır. Devlet “olan bir millet”, milliyet ideali ise “olması istenen milletin” özü demektir. Türklerin milliyet idealinden çekinmeleri devlet ve diğer unsurları için zararlı olduğu kadar Türklüğün var olması için de tehlikeli idi. Devlet yani “olan bir millet” daha önemli olduğundan “Ben Türk değilim Osmanlıyım” diyen Türkler (Gökalp, 1996, ss.12-13) devletin bekası için sessiz kalmayı tercih etmişlerdir.

Akçura, Türkçülük akımının başlangıcını, Mustafa Celaleddin Paşa'nın 1869'da Sultan Abdülaziz'e sunduğu bir kitaba kadar götürmektedir (Akçura, 1981, s.21). Fakat ilk defa sosyolojik bir metodla, tamamlanmamış, ham, eksik, tam ifade edilememiş, dağınık fikirlerin toplanması ve bir sistem haline getirilmesi II.Meşrutiyet döneminde sağlanmıştır.

Türkçülüğün ilk savunucuları Ahmed Vefik ve Süleyman Paşa'dır. Türkiye'de Türkçülük akımı fazla yer bulamazken Rusya'da iki büyük Türkçü yetişmiştir. Bunlardan birincisi Mirza Fethali Ahunzade, diğeri ise Kırım'da Tercüman Gazetesini çıkaran (Gökalp, 1987, s.7), “Dilde, fikirde, işte birlik” prensibini Tercüman'ın başına ilave eden Gaspıralı İsmail'dir (Akçura, 1987, s.73). Ziya Gökalp Selanik'teki İttihat ve Terakki kurultayına Diyarbakır delegesi olarak katıldığında Yusuf Akçura'nın kendisine söylemiş olduğu şu sözler üzerine düşünmüş ve Rusya'daki Türklerin Türkçülük fikrinde ne kadar da önde olduğunu anlamıştır (Gökalp, 1987, s.39).

Abdülhamit'in son yıllarında, İstanbul'da Türkçülük fikir akımı yeniden uyanmaya başlamıştır (Gökalp, 1987, s.39). Ancak Osmanlı aydınlarının Türkçülük'ten bahsetmesi, kesinlikle "büyük devlet" iddiasından vazgeçildiğini göstermiştir. Gayrimüslimlerin ayrılıkçı talepleri karşısında bunalan ve heyecanla milli kimliğini keşfeden Osmanlılar Türkçülük'ü emperyal vizyonun reddi ve daha "domestik" bir devlet tasavvuru anlamında kullanmıştır (Alkan, 1994, s.22).

1908'i izleyen yıllarda Türkçülük hareketi gelişmeye başlamıştır. Gökalp, Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet gibi Türkçü hareketin en faal üyeleri Selanik'te "Genç Kalemler" adlı bir dergi yayımlamışlardır. İstanbul'da ise "Türk Yurdu" yayına başlamış ve "Türk Ocağı" kurulmuştur. Halide Edip'in siyasal romanı "Yeni Turan" ile Köprülüzade Fuat'ın Türkoloji araştırmaları Türkçülüğe bilimsel bir temel sağlamış ve bu noktadan sonra Türkçülük hareketi Türk aydınlarının büyük kesimini içine almıştır. Gökalp, Atatürk devriminin Türkçülük hareketinin amaçlarını tamamıyla gerçekleştirdiği sonucuna varmıştır (Heyd, 1979, s.45).

Ali Kemal, Akçura'nın Türkçülük akımına, İslam birliği siyasetine gösterdiği gibi bir tepki ile karşı çıkmaktır ki hayal ürünü ve mantık dışı olarak görmektedir (Kemal, 1976, ss.42-43). Ferit Tek ise Türk birliğinin şimdiki zaman için değil, gelecek için düşünülebileceği kanısında olduğunu belirtmiştir (Tek, 1976, s.54).

Bu fikrin gelecekte uygulanacak olmasından öte, uygulama alanına sınırlama yapılması başarıya ulaşmada daha etkilidir. Mustafa Kemal Paşa'nın Türkçülük fikrinin sınırlarını Anadolu olarak belirlemesi, diğer Türkçülerin hayal ettiği ve gerçekleştirmeye çalıştığı sınır ötesi uygulamaya göre, başarılı olmasında en önemli faktördür.

"Üç Tarz-ı Siyasete" genel olarak baktığımızda; 1850'lerden sonra Osmanlılık ile Tanzimat ve İslahat Fermanı devirlerinin başladığını, İslamcılık fikrinin de 1882-1908 yılları arasında devam ettiğini, bu tarihten sonra bu iki fikrin harmanlanarak Türkçülük akımının ortaya çıktığını görüyoruz (Eraslan, 1994, s.41).

Yeni bir fikir akımı: Batıcılık(Garpçılık)

Tanzimat'tan sonra devleti kurtarmak ve modernleştirmek yolunda ortaya çıkan fikir akımlarından biri de Batıcılık(Garpçılık)'tır. Batıcılık yukarıda bahsedilen üç fikir hareketinin aksine fikri temelleri olan bir siyasi hareket değil, tamamen düşünce platformunda kalmış bir fikir akımıdır.

Osmanlı İmparatorluğu, batı kültürü ile her zaman ilişki içerisinde olmuştur. Yükselme döneminde Batı'nın model olarak izlenmesi herhangi bir sorun çıkarmamıştır. Ne var ki imparatorluğun gerilemeye başlamasının sebepleri araştırıldığında, önce devlet yönetiminin bozulduğu ileri sürülmüş, askeri alanda Batı'nın üstünlüğü keşfedilmiştir. Böylelikle Batı'nın askeri alandaki üstünlüklerinin imparatorluğa nasıl getirileceği önemli bir devlet sorunu olmuştur.

III. Sultan Selim döneminde başlayan Batıcılık bazı düşünürler tarafından da “Muassır medeniyetler seviyesine çıkmak” veya “Garbileşmek” şeklinde kullanılmıştır (Atsız, 1994, s.86).

Ziya Gökalp, çağdaşlaşmanın şekil ve yaşayış yönünden Avrupalılar'a benzemek olmadığını düşünmektedir. Avrupa'dan bilgi ve sanayi mallarını almaktan kurtulduğumuzda çağdaşlaşmış olacağımızı belirterek, çağdaşlaşmayı sadece Avrupa'dan bilgi ve sanayi mallarını almakla sınırlandırmaktadır (Gökalp, 1996, s.17). Gökalp kültürel etkilenmeye dikkat çekerek Batı ile ilişkimizin bilgi ve sanayi bazında olmasını onun da “muassır medeniyet” seviyesine ulaşıldığında bırakılması gerektiğini vurgulamıştır.

Gökalp'in aksine Akçura, medeniyetin bir bütün olduğunu ve onu modeli, fikri yönleriyle ayırmanın yanlış olacağını, Avrupalılar gibi düşünüp, aynı eğitimi almayı savunmaktadır (Tuncer, 1990. s.53).

Batıcılar Osmanlı toplumunun gerileme içerisinde olduğunu ortaya koymuş ve bu gerçekçi tespit ile durumun sorumlularını aramaya başlamışlardır (Tunaya, 1999, s.96). Batıcıların bu derece açık, gerçekçi tavırlarının en önemli buluşu yıllardır Avrupa'yı küçük gören Osmanlı'nın artık düştüğü durumu kabul etmesini sağlamak olmuştur.

Ancak Batıcılar da kendi aralarında ikiye ayrılırlar. Abdullah Cevdet ve arkadaşları batının bir bütün olduğunu, gülü ve dikeniyiyle benimsenmesini savunurken ikinci grubu oluşturan Celal Nuri ve arkadaşları ise; batının, yalnız teknolojisinin alınması gerektiğini, Osmanlı Devleti hakkında hiçbir zaman dostça duygular beslemeyen Batıya kültürel açıdan karşı çıkılmasının zorunlu olduğunu savunur.

Yağmur Atsız makalesinde, Abdullah Cevdet ve arkadaşlarını, Batının bir mozaik değil "ebru" olduğunu, mozaikin içinden istediğiniz bir yer veya renk alınırken ebrunun içinde böyle bir ayıklama yapılamayacağını, eğer makasla kesip alırsanız ebrunun ebruluğu kalmayacağını(Atsız, 1994, s.86) belirterek desteklemiştir.

Abdullah Cevdet gibi Batıcılar, o dönemde padişahın tek eşli olması, fes yerine şapka giyilmesi, kadınların istediği gibi giyinmeleri ve dolaşmalarına yön verilmesi, latin alfabesinin kullanılması, üfürükçülük gibi safsataların yasaklanması, medreselerin kapatılarak batıdaki gibi okulların açılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi radikal diyebileceğimiz fikirleri de savunmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme:

Osmanlı İmparatorluğunun siyasi hayatında Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük fikir hareketlerinin ilk kez Yusuf Akçura tarafından ortaya konulmadığı, daha önceden de sık sık gündeme geldiği görülmüştür. Ancak Yusuf Akçura'nın aynı fikirlerle bir asır sonra dahi tartışılıyor olmasının sebebi, Akçura'nın bu üç fikri sistemli hale getirerek, birbiriyle ilişkilerini, bağlantılarını ortaya koyarak, tartışmaları belirli bir platformda toplamış olmasıdır.

Osmanlı yöneticilerini ve aydınlarını etkileyen, Batıcılık fikrinin de eklenmesiyle, bu dört fikir hareketi ve akımını kesin hatlarıyla birbirlerinden ayırmanın mümkün olmadığı aşikârdır. Özellikle Batıcılık diğer bütün fikir akımlarını etkilemiştir. Her hareketin içinde mutlaka "Batıcılık" var olmuştur. Bir Osmanlıcı aynı zamanda Batıcı fikirlere sahip olmuş ve batıcıların bazı fikirleri Osmanlıcılar tarafından bütünüyle kabul edilmiştir.

Osmanlı siyasal yaşamında yer alan fikir akımları zaman zaman devlet modeli olarak da uygulanmıştır. Ancak buna rağmen fikir akımları başarılı olamamıştır. Fikir akımlarının başarılı olabilmesi için halkın desteğinin sağlanması, geniş halk kitlelerine yansıtılması gerekir. Ayrıca fikirlerin birbirlerine karşı ortaya atılmış olması, dış baskılar iç değişimler, isyanlar ve bağımsızlık hareketlerinin varlığı akımların başarıya ulaşmasını engellemiştir.

Türkçülük fikrinin halen cumhuriyetimizde var olmasının nedeni ise Atatürk'ün bu fikre yüklediği anlamdan kaynaklanır. Atatürk, Türkçülük fikrinin sınırlarını belirlemiş, Anadolu Türkçülüğünü esas almıştır.

Yusuf Akçura'nın makalesinde ortaya koyarak tartışmaya açtığı ana düşüncelerin hala günümüz Türkiye'sinin siyasal yaşamında tartışılıyor olması ilgi çekici olduğu kadar takdire değerdir. Akçura'nın Türkiye'nin siyasal konumunu, hareket tarzlarını, hareket imkân ve kabiliyetlerini, Türk insanının ve toplumunun yapısını ne kadar hassas bir şekilde analiz ettiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] Akçura Y., (1976), Üç Tarz-ı Siyaset, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- [2] Akçura Y., (1987), Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- [3] Alkan A.T., (1994), "Üç Tarz-ı Siyaset'ten Tek Tarz-ı Siyasete, Makale, Türkiye Günlüğü, Aralık.
- [4] Atsız Y., (1994), "Üç Tarz-ı Siyaset'ten Tek Tarz-ı Siyasete, Makale, Türkiye Günlüğü, Aralık.
- [5] Eraslan C., (1994), "Yusuf AKÇURA'nın İslamcılığı Üzerine" Makale, Türkiye Günlüğü, Aralık.
- [6] Gökalp Z., (1987), Türkçülüğün Esasları, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

- [7] Gökalp Z., (1996), Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak, Sadeleştiren Cengiz Han, Kamer Yayınları, İstanbul.
- [8] Heyd U., (1979), Türk Ulusçuluğunun Temelleri, Kültür Bakanlığı Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- [9] Köseoğlu N., (1994), “Üç Tarz-ı Siyasete Dair Notlar” Makale, Türkiye Günlüğü, Aralık.
- [10] Ortaylı İ., (1994), “19.yüzyılda Panislamizm ve Osmanlı Hilafeti” Makale, Türkiye Günlüğü, Aralık.
- [11] Tunaya T.Z., (1999), Batılılaşma Hareketleri 1, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Ocak.
- [12] Tuncer H., (1990), Türk Yurdu üzerine bir inceleme, Kültür Bakanlığı Yayınları/1214, Başbakanlık Basımevi, Ankara.